

Fredagen den 11 januari

Kl. 15.00

**§ 1 Interpellation nr 1 om tilläggsdirektiv till 1972 års skatteutredning,
m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Herr BOHMAN (m), som yttrade:

Herr talman! Skatteutredningens arbete har hittills främst varit inriktat på att finna kortsiktiga lösningar. Enligt de tilläggsdirektiv som utredningen fick förra året skulle arbetet forceras, så att redan 1974 års vårriksdag skall få ta ställning till ett förslag till skatteomläggning. Utan tvivel har en sådan forcering varit motiverad. Vi har nått ett läge, där de höga marginalskatterna – ofta i kombination med de marginaleffekter som sammanhänger med avtrappningsreglerna i det sociala bidragssystemet – och de stigande priserna tar i anspråk så stor del av löneökningarna, att stora grupper av inkomsttagare inte har fått någon standardförbättring under senare år. Skattepolitiska ingripanden har blivit nödvändiga för att avtalsförhandlingarna på arbetsmarknaden över huvud taget skall bli meningsfulla. Enligt vissa beräkningar blir resultatet för löntagarkollektivet – sedan hänsyn tagits till skatterna och de stigande priserna – med nuvarande skattesystem sämre ju större löneförbättringar man lyckas genomdriva. Det var mot denna bakgrund som vi moderater accepterade regeringens förslag till en skatteomläggning förra året. Det är nödvändigt, att riksdagen också i år beslutar om en ny skattejustering. Ytterligare sänkningar av de direkta skatterna är tvingande liksom en nedjustering av marginalskatterna för i första hand mellaninkomsttagarna. En förbättring av barnfamiljernas skattesituation måste också komma till stånd.

Det bör enligt vår uppfattning övervägas, om inte sådana skattesänkningar bör genomföras redan från den 1 juli i år, dvs. tidigareläggas ett halvt år i förhållande till tidsplanen. Med det läge som uppkommit genom oljekrisen är expansiva ekonomisk-politiska åtgärder nödvändiga. En skattesänkning skulle åstadkomma en behövlig efterfrågestimulans. Men detta förutsätter självfallet, att staten inte söker kompensera sig genom skattehöjningar på andra områden. En ny höjning av arbetsgivaravgiften, som har diskuterats, skulle motverka de eftersträlvade effekterna på sysselsättningen och tendera att driva priserna ytterligare i höjden. I dagens läge kan accepteras att en skattesänkning leder till ett ökat budgetunderskott.

I ett längre perspektiv kan skattepolitiken inte bygga på provisoriska lösningar från ett år till ett annat. Sedan skatteutredningen i enlighet med sina direktiv lagt sitt förslag till en provisorisk skatteomläggning måste dess arbete inriktas på mer långsiktiga lösningar. Det är därvid nödvändigt att utredningen får sådana direktiv, att dessa inte lägger hinder i vägen för

ett förutsättningslöst arbete. Den bör inte vara bunden till en på förhand given nivå i fråga om de statliga inkomsterna utan måste få möjlighet att studera alternativa modeller med hänsyn till det totala skattetrycket.

I den mån som hushållssektorns reala disponibla inkomster stigit under senare år, har detta nästan helt varit att hänföra till ökade transfereringar genom det sociala bidragssystemet. Mätt i fast penningvärde har hushållens ökade arbetsinkomster till nästan 100 procent gått till skatter till stat och kommun. I gengäld har det allmännas sociala utgifter ökat kraftigt. Stora summor har återbetalats till hushållen i form av bostadsbidrag, subventionerad barntillsyn osv., bidrag som blivit nödvändiga delvis till följd av den hårda skattebelastningen.

Om denna utveckling får fortsätta som hittills, kommer en allt större del av hushållens disponibla inkomster att härröra från det sociala bidragssystemet och vara beroende av att man uppfyller vissa kriterier -- har en tillräckligt dyr bostad, utnyttjar den kommunala barntillsynen, har barn under 16 år, deltar i vidareutbildning osv. En familjs standard blir i allt högre grad beroende av i vilken utsträckning den kan eller vill utnyttja de tjänster och förmåner som det allmänna erbjuder. För normalinkomsttagaren innebär detta utan tvivel en minskande valfrihet. Det finns också risk för att initiativ och arbetslust påverkas negativt.

Skatteutredningen måste därför beredas möjlighet att studera skattesystemet i relation till det sociala bidragssystemet. Politisk dogmatism får inte utgöra ett hinder för utredningen att undersöka möjligheterna att utbyta vissa typer av sociala bidrag mot skattesänkningar. Möjligheterna att förenkla transfereringssystemet genom att ersätta nu utgående förmåner med någon typ av negativ skatt bör exempelvis också studeras.

Enligt moderata samlingspartiets uppfattning måste på sikt en sänkning av det totala skattetrycket eftersträvas. Möjligheterna att begränsa den offentliga utgiftsexpansionen måste därför utredas liksom hur en bättre hushållning med skattemedel skall kunna åstadkommas. Vi har tidigare i detta syfte begärt, att en parlamentarisk besparingsutredning skall tillsättas. Utan tvivel skulle tillskapandet av en sådan, med uppgift att nära samarbeta med skatteutredningen, kunna medverka till en värdefull genomlysning av vårt lands ekonomiska och skattepolitiska problem.

Det är nödvändigt att vårt land får ett modernt, rättvist och effektivt skattesystem. Detta torde i många avseenden kräva ett nytänkande.

Mot bakgrund av det nu anförda hemställer jag och kammarens tillstånd att till herr finansministern ställa följande frågor:

Är statsrådet beredd att medverka till att skatteutredningen får sådana direktiv, att den förutsättningslöst får möjlighet att granska alternativa vägar att genomföra den genomgripande skattereform som är nödvändig i vårt land?

Är statsrådet vidare beredd att medverka till att möjligheterna till besparingar och en bättre hushållning med skattemedel utreds?

Denna anhållan bordlades.

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÄLLDIN (c), som yttrade:

Herr talman! Inskränkningarna i tillförseln av olja har nu lett till att ransoneringar är genomförda eller planerade beträffande alla viktigare energislag. Fördelningen sker i första hand med sikte på att trygga – utöver viktiga sociala funktioner – industrins, yrkestrafikens och det övriga näringslivets behov av olja och elkraft för uppvärmning, transporter och framställning av produktråvaror. Denna prioritering av sysselsättning och produktion har med nödvändighet lett till att inskränkningarna i första hand kommit att drabba energiförbrukningen i hemmen och allmänhetens konsumtion i övrigt.

Det ligger i sakens natur att ransoneringar av denna omfattning och karaktär alltid ger upphov till irritation och missnöje. Då några motsvarande ransoneringar inte varit aktuella i Sverige på över 20 år, måste man också räkna med åtskilliga igångsättningssvårigheter. Som jag framhöll i den energipolitiska debatten här i riksdagen i början av december framstår det annars som önskvärt att sätta en ransonering i kraft så fort en ransoneringssituation kan förutses. Det går då lättare att förebygga hamstring och förhindra att de mest lojala medborgarna försätts i en sämre situation.

Allmänhetens vilja att acceptera de olägenheter som en ransonering för med sig och att solidariskt bära de uppoffringar som är nödvändiga är dessutom i hög grad avhängiga av den information som myndigheter och andra fortlöpande kan lämna om det aktuella försörjningsläget och den väntade utvecklingen. Tyvärr måste man konstatera att den information som hittills lämnats till allmänheten när det gäller dessa förhållanden långt ifrån varit entydig. Den har därmed bidragit till att öka osäkerheten både om behovet av ransoneringar och om ransoneringarnas innebörd. Jag tänker i detta sammanhang inte bara på de vitt skilda uppgifter som förekommit i tidningar och andra massmedia, som på egen hand samlat information, utan också på de varierande uppgifter som vid vissa tillfällen lämnats från regeringshåll och från olika myndigheter, ofta med kort mellanrum. Detta förhållande har tyvärr bidragit till att göra all information som lämnas om försörjningsläget mindre trovärdig i allmänhetens ögon.

Att förhållandena kommit att gestalta sig på detta sätt sammanhänger givetvis med att myndigheter och andra som vill skaffa sig uppgifter om försörjningsläget i så hög grad är beroende av uppgifter utifrån. Det förhållandet understryks inte minst i den nya finansplanen. Osäkerheten är sålunda stor både om produktionsutvecklingen vid oljekällorna i arabländerna och om den faktiska tillförseln och raffinaderikapaciteten i Västeuropa. Mycket tyder emellertid också på att det har varit svårt att få en överblick över lagersituationen och utvecklingen när det gäller förbrukningen här hemma.

En viktig uppgift är, enligt min uppfattning, därför att förbättra resurserna för de organ, som har till uppgift att följa försörjningssituationen när det gäller olja och andra importerade bränslen. Detta är desto

mer nödvändigt som tillförseln av olja har avgörande betydelse både för att produktion och sysselsättning inte skall störas och för att den yttre beredskapen skall kunna upprätthållas på tillräcklig nivå.

Det gäller i detta sammanhang inte bara att förbättra insamlingen av statistik och andra uppgifter utan också att kunna bedöma och värdera halten av de uppgifter som man får in. Särskilt i nuvarande situation har både oljeproducenter och andra berörda parter egna intressen att bevaka i detta sammanhang. Därför tror jag att det skulle vara av stort värde om den fortlöpande kartläggningen av försörjningsläget kunde ske under medborgerlig insyn. Allmänhetens förtroende för de uppgifter som lämnas ut skulle då öka, vilket bl. a. skulle underlätta genomförandet av de nu aktuella ransoneringarna.

På liknande sätt behövs det, enligt min uppfattning, ökade möjligheter att analysera och bedöma oljekrisens verkningar på produktion, sysselsättning och andra samhällsfunktioner. Den redovisning som lämnas i årets finansplan är mycket summarisk. Oljekrisen har emellertid redan visat att det moderna industrisamhället är mycket sårbart för störningar av det här slaget. Den har också visat att det behövs en fortlöpande och noggrann analys av de ofta för snabba förändringarna vilka i sin tur kan ligga till grund för olika ekonomisk-politiska åtgärder.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsministern få ställa följande frågor:

1. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att möjliggöra en bättre information till allmänheten om läget när det gäller landets försörjning av olja?
2. Är regeringen beredd att inom kort lämna en mer detaljerad analys av oljekrisens verkningar på sysselsättnings- och produktionsförhållandena till riksdagen än den som lämnas i den nya finansplanen?

Denna anhållan bordlades.

§ 3 Interpellation nr 3 om bevarande av bärkraftiga jordbruk

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÅGELSBO (c), som yttrade:

Herr talman! Man kan ifrågasätta om inte den s. k. rationaliseringsparagrafen rörande lantbrukets framtida utformning sedan länge borde vara föremål för omprövning i en för näringen och samhället positiv riktning. De erfarenheter man de senaste åren fått i detta hänseende talar för denna åsikt.

Bärkraftiga gårdar med goda förutsättningar att ge sina brukare bärgning betraktas nu som lämpliga nedläggningsobjekt, och i avsikt att bara skapa allt större lantbruk drivs denna linje rätt hårt. Från sina skrivbord bygger byråkrater upp teoretiska modeller för hur stort ett lantbruk enligt deras åsikt lämpligen skall vara, och sedan försöker man med morot eller piska genomföra dessa idéer.

Man vill bara satsa på vissa gårdars framtid, och detta resulterar i att en del lantbrukare erbjuds tillköp av jord på andras bekostnad. Där gott

samarbete och grannsämja i en bygd tidigare förekommit tenderar utvecklingen härigenom att gå i motsatt riktning genom att man på lantbruksnämndernas strukturavdelningar söker påverka bönderna.

Att en viss ändring av ägostrukturen kan vara motiverad är ju inget att invända emot. Men då skall dessa ändringar vara betingade av den naturliga avgången från näringen. Från detta är dock steget långt till att använda lantbruksnämnderna som styrmedel för en för länge sedan omodern ekonomisk teori och maktfilosofi.

Skall den här påtalade utvecklingen fortsätta ostört måste riskerna för maktmissbruk och fogdevälde betecknas som mycket stora. Och det är väl inte så man önskar ha framtiden utformad i någon näring i ett fritt land.

Alltför många exempel finns på den förödelse och nedskrotning av bärkraftiga gårdar som skett de senaste åren i vårt land. Så får det inte fortsätta. Samhället har inte råd med det. Vi behöver en levande landsbygd som källa för vårt verkliga välstånd, och det är föga meningsfullt att via AMS söka omskola bönder till arbeten som inte finns i ett samhälle som för framtiden kommer att alltmera karakteriseras av utslagning på arbetsmarknaden och arbetslöshet.

Det vore av stort värde om jordbruksministern ville utfärda klara riktlinjer för hur den s. k. rationaliseringskungörelsen skall tolkas, och jag hoppas att jordbruksministerns uttalande blir positivt.

Ordet ratio -- som rationalisering kommer av -- lär ju betyda förnuft. Mycket av den yttre rationaliseringsverksamhet som pågår inom våra lantbruksnämnders strukturavdelningar tycks emellertid ske med avsaknad av sådant.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr jordbruksministern få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd att vidta sådana förändringar i jordbruks-rationaliseringskungörelsen att alla bärkraftiga lantbruk kan fortbestå?
2. Är statsrådet beredd att meddela sådana tillämpningsföreskrifter för den s. k. rationaliseringskungörelsen att lantbruksnämndernas verksamhet inte ensidigt inriktas på storleksrationalisering?

Denna anhållan bordlades.

§ 4 Interpellation nr 4 om vidgad rätt till dispens från hämtningsskyldigheten enligt den kommunala renhållningslagen

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÅGELSBO (c), som yttrade:

Herr talman! Riksdagen antog 1970 en ny kommunal renhållningslag. Den innebär att kommunerna har skyldighet att ta hand om hushållsavfall och därmed likartat avfall inom kommunens *hela* område.

Skyldigheten att hämta avfallet kan emellertid inskränkas efter särskild dispens. Dispensen söks av kommunen och lämnas av länsstyrelsen. Den enskilde har däremot mycket små möjligheter att påverka beslutet i frågan.

Det finns ett flertal skäl som talar för att dispensgivningen skall utvidgas. Det viktigaste argumentet i dagens läge är de långa och onödiga transporterna.

Det är fel att stora sopbilar skall färdas långa sträckor för att hämta avfall som lika bra kunde tas om hand av fastighetsägaren. På många håll inom icke tätbefolkat område har man nämligen mycket goda förutsättningar att själv återföra avfallet i naturens kretslopp eller vid behov destruera avfallet.

Sopbilarnas långa transporter innebär ett slöseri med våra energiresurser. I dagens allvarliga energiläge framstår denna onödiga förbrukning av drivmedel som särskilt anmärkningsvärd.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr jordbruksministern få framställa följande fråga:

Är jordbruksministern beredd medverka till en ökad dispensgivning från hämtningsskyldigheten i den kommunala renhållningslagen?

Denna anhållan bordlades.

§ 5 Interpellation nr 5 om minskat beroende av multinationella företag

Ordet lämnades på begäran till

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c), som yttrade:

Herr talman! Den aktuella situationen på oljemarknaden och dess följdverkningar avslöjar det nuvarande industrisamhällets sårbarhet och dess beroende av stabila oljeleveranser. Trots en ambitiös beredskapsplanering är problemen betydande även i vårt land. Sverige är till drygt 70 procent beroende av olja för den normala energiförsörjningen. Självförädlingsandelen för olika oljeprodukter ligger oftare under än över 50 procent. Dessutom är vi för den helt övervägande delen av oljeimporten beroende av de stora multinationella oljeföretagen. På längre sikt kan naturligtvis ett så starkt beroendeförhållande till en viss importprodukt och vissa leverantörer brytas eller i varje fall mildras, men den aktuella situationen visar svårigheterna att gardera sig mot snabba "fredskriser". När beroendet blir så starkt som för Sveriges del på oljeområdet, kräver det en orimligt hög ambitionsnivå på försörjningsberedskapen för att skadeverkningar skall kunna undvikas. Beroendet gäller inte bara själva oljeprodukterna utan också tillgången på tillförlitlig information och tillräckliga kunskaper om oljevärldsmarknaden. Den s. k. oljekrisen borde fungera som en varning för det ökande internationella beroende som blir följderna av friare handel – i Sveriges fall starkt koncentrerad till EG-området – och den ökade makten, utan motsvarande kontrollmöjligheter, för de stora internationellt verksamma företagen. Till detta kommer naturligtvis också den globala överexploateringen av vissa strategiska råvaror utan tillräcklig återanvändning och de teknologiska kunskapsmonopol som växer fram i det alltmer komplicerade industrisamhället.

Begreppet "multinationella företag" förknippas ofta med just de stora internationellt verksamma oljeföretagen, av vilka sex är representerade

med dotterföretag i Sverige. Men situationen på oljemarknaden ger bara en begränsad bild – låt vara särskilt tydligt illustrerad av de multinationella företagens maktställning på strategiskt viktiga varuområden. Situationen på oljeområdet kan därför ses som en exemplifiering av vårt och andra länders allmänna beroende av de multinationella företagen. Däremot är det alldeles klart att kunskaperna ofta är än mer begränsade när det gäller graden av beroende på andra sektorer av strategiska varor. Först under senare år har informationer mer metodiskt insamlats från de multinationella företagen om deras betydelse inom olika branscher och produktkategorier. En sådan rapport lämnades bl. a. av statistiska centralbyrån under första halvåret 1973. Men svårigheterna att få fram uppgifter om marknadsandelar för olika produkter mera finfördelat måste vara betydande, eftersom det ofta är ett affärsintresse att hemlighålla dessa uppgifter, bl. a. för eventuella konkurrenter. Hittills har riksdag och regering haft anledning att granska utlandsberoendet i relativt breda produktkategorier. 1972 godkände riksdagen t. ex. förslag för att trygga försörjningen på beklädnadsområdet. I det sammanhanget betonades också bränsle- och livsmedelssektorernas absoluta nödvändighet ur försörjningssynpunkt. Motsvarande analyser på industrisektorn aktualiserar med stor sannolikhet särskilda åtgärder inte minst mot bakgrund av de multinationella företagens snabba tillväxt på marknader för särskilt strategiska varor. Arbetet med att identifiera brister i det nuvarande informationsunderlaget liksom andra uppgifter har tillagts den särskilda arbetsgrupp rörande multinationella företag som tillsattes av industriministern i början av 1973. Det är viktigt att detta arbete prioriteras, så att underlag för nödvändiga beslut kommer fram. Inom det näringspolitiska området kan syftet att gardera försörjning och sysselsättning främjas genom att söka bibehålla eller skapa förutsättningar för en nationell produktion. Det kan också ske genom olika grader av restriktioner och förstärkt kontroll över befintlig produktion och införsel, alltifrån ändring i ägandeförhållandena till säkrad insyn i företagen. Mot bakgrund av oljekrisen men också på grund av det allmänt sett växande beroendet av de multinationella företagen finns det anledning att granska de principiellt viktiga framgångsvägar som är möjliga för att uppnå huvudsyftet – ett minskat försörjningsberoende i krissituationer och vid tilltagande råvaruknapphet.

Näringspolitiska åtgärder måste spela en väsentlig roll – tillsammans med utrikes-, handels- och försvarspolitikerna – för att lägga grunden till en trovärdig säkerhetspolitik. Erfarenheterna av den aktuella oljekrisen bör bl. a. utnyttjas för att genom konstruktiva åtgärder minska utlandsberoendet utan isolationism. Det som här berörts avser huvudsakligen det utlandsberoende som hänger samman med de multinationella företagens expansion, deras dominans inom vissa sektorer av import och produktion, deras marknadskännedom och information av intresse för försörjningen och inte minst deras teknologikunnande.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr industriministern få ställa följande frågor:

1. Vill statsrådet lämna en redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits och planeras i syfte att bryta eller minska det svenska beroendet av de

multinationella oljeföretagen?

2. Vilka principer anser statsrådet bör vara vägledande vid användning av näringspolitiska åtgärder för att minska beroendet av utlandsdominerade multinationella företag i allmänhet på områden med stor betydelse för sysselsättning, produktion och försörjning?

3. Vilken samlad bild ger det arbete som arbetsgruppen rörande multinationella företag hittills utfört för att identifiera brister i det nuvarande informationsunderlaget om dessa företag och vilka åtgärder planeras för att förbättra informationen?

Denna anhållan bordlades.

§ 6 Interpellation nr 6 ang. oljebekämpningen till havs

Ordet lämnades på begäran till

Herr TORWALD (c), som yttrade:

Herr talman! Enligt uppgifter i massmedia fick det norska tankfartyget *Jawachta* grundkänning utanför Trelleborg fredagen den 21 december 1973 med ett relativt stort utsläpp av crude-oil som följd. Effekterna av detta oljeutsläpp till sjöss i form av oljeskador på stränderna inte bara på Skånes sydkust och på ön Måkläppen utan även på Öresunds östra sida har varit så omfattande, att man starkt måste ifrågasätta effektiviteten hos det av tullverkets kustbevakning uppbyggda oljeskyddet. Ingen skugga må falla över den personal som varit engagerad i arbetet, men den utrustning den haft till förfogande är uppenbarligen bristfällig eller otillräcklig. Jag har i två tidigare interpellationer under 1971 respektive 1973 påtalat detta, men i svaren fått lugnande försäkringar att bristerna nu i stort sett skulle vara avhjälpade.

Skadorna på stränderna har fått en mycket större omfattning än vad som borde ha varit fallet, om effektiva högsjölansor funnits tillgängliga. Av massmedias redovisning synes framgå att "*Jawachta*" aldrig "inläsades", utan utläckande crude-olja fick ostört driva in mot stränderna. Vind och strömmar gjorde att oljan i huvudsak drev väst- och nordvästvärt, men uppenbarligen gjordes heller inte några försök att med högsjölansor väster om utsläppet hindra oljans spridning respektive möjliggöra dess uppsamling till havs, innan den nådde stränderna. Nu fick oljan driva mot Måkläppen, runda Falsterboudde och följa strömmarna nordvärt genom Öresund.

Under hänvisning till vad jag anfört hemställes om kammarens tillstånd att till herr jordbruksministern få framställa följande frågor:

1. Vill statsrådet redovisa de närmare omständigheterna kring "*Jawachtas*" grundkänning?

2. Vill statsrådet redovisa hur bekämpningen av olja till havs i stora drag tillgått?

3. Vill statsrådet redovisa erfarenheterna av nyssnämnda oljebekämpning till havs samt vilka åtgärder som planeras för att avhjälpa konstaterade brister?

Denna anhållan bordlades.

§ 7 Interpellation nr 7 om en orientering rörande den framtida energiförsörjningen

Nr 3

Fredagen den
11 januari 1974

Ordet lämnades på begäran till

Herr PALM (s), som yttrade:

Herr talman! Under höstriksdagens slutskede redogjorde såväl statsministern som industriministern för regeringens syn på Sveriges framtida energiförsörjningsproblem och redovisade olika åtgärder för hur dessa problem skall kunna bemästras.

De energipolitiska problemen har därefter fortsatt att intressera medborgarna, och vi har kunnat följa de olika initiativ som tagits av regeringen på detta område.

Mot bakgrunden av det aktuella försörjningsläget och med hänsyn till framtidsperspektiven förs nu en debatt som ofta grundas på motstridiga uppgifter i såväl vissa prognoser som annat material vilket presenteras i olika massmedier. Situationen blir därför inte överblickbar för den stora allmänheten. Redovisningen i denna form blir ofullständig, framställningarna är ofta färgade och många gånger ställs uppgift mot uppgift.

Det är bekant att regeringen nu forcerar arbetet för det stora energipolitiska program som man avser att lägga fram i en särskild proposition vid nästa års riksdag. Samtidigt har helt nyligen aviserats en landsomfattande informations- och debattkampanj i dessa frågor. Denna avses ge ökad upplysning om läget på energifronten och bilda underlag för en bred medborgardiskussion om de långsiktiga energifrågorna.

De flesta av oss som tillhör riksdagen hälsar detta initiativ med mycket stor tillfredsställelse. Mer påträngande än på länge upplever den stora allmänheten att samtids- och framtidsproblemen inte kan lösas i ett statistiskt samhälle, hur poetiskt detta än kan beskrivas i den enklare agitationen. Medborgarnas behov av en ökad kunskap om hur de framtida energifrågorna skall angripas är uppenbart.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr industriministern få rikta följande interpellation:

Är industriministern beredd att mot bakgrunden av det omfattande planerings- och utredningsarbete som igångsatts på regeringens initiativ ge kammaren en översiktlig orientering om detta och om hur regeringen med hänsyn till det pågående utredningsarbetet bedömer de problem som hänger samman med vår framtida energiförsörjning?

Denna anhållan bordlades.

§ 8 Interpellation nr 8 om ökning av järnvägstrafikens konkurrenskraft

Ordet lämnades på begäran till

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp), som yttrade:

Herr talman! Oljekrisen och den införda bensinransoneringen kommer sannolikt att leda till ett ökat utnyttjande av kollektiva samfärdsmedel. Statens järnvägar har en icke oväsentlig kapacitetsreserv för persontransporter. Ur samhällsekonomisk synpunkt är det betydelsefullt att SJ:s

resurser blir optimalt utnyttjade.

Olika åtgärder har prövats för att göra kollektivtrafiken attraktiv i konkurrensen med privatbilismen. Som exempel kan nämnas 50-kortet och den väl utvecklade pendeltrafiken – inom Stockholmsområdet. På längre sträckor utgör den s. k. Östgotapendeln med fasta avgångstider varje timme på för- och eftermiddagar till och från Stockholm exempel på smärre åtgärder, som kan vidtas för att göra tågresorna mer attraktiva.

På många stationer skulle föga kostnadskrävande åtgärder kunna vidtagas för att göra det lättare att komma till och från tågen. Jag tänker på bl. a. alla de trappor som tvingar resenärer med barnvagnar att bära dessa och barnen för att komma till eller från perrongerna. Genom att lägga in enkla körbanor för barnvagnar i trapporna på berörda stationer skulle man kraftigt underlätta för barnfamiljer och i viss utsträckning för handikappade och deras vårdare att resa med tåg.

Det är väsentligt av samhällsekonomiska skäl, att de som nu under bensinransoneringen tvingas anlita tåget i stället för den egna bilen även i fortsättningen kommer att utnyttja tågen i största möjliga utsträckning. Det gäller därför att göra personbefordran med tåg så attraktiv som möjligt.

Under bensinransoneringen kommer stora kategorier av nya resenärer att färdas med tågen – resenärer som är vana vid bl. a. den komfort som den egna bilen erbjuder i olika avseenden.

Synpunkter och förslag till förbättringar beträffande tågtrafiken bör fångas upp från dessa nytillkommande resenärer med syfte att göra tågresor så konkurrenskraftiga som möjligt i förhållande till privatbilismen.

Personbefordran med tåg bör även kunna säljas genom en ännu mer aktiv marknadsföring som bygger på erfarenheter från marknadsundersökningar angående allmänhetens behov, krav och förväntningar.

Under hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern få ställa följande fråga:

Är kommunikationsministern beredd att medverka till omedelbara åtgärder i syfte att öka tågtrafikens konkurrenskraft så att utnyttjandet av tågen för personbefordran behålls på en hög nivå även efter bensinransoneringens upphörande?

Denna anhållan bordlades.

§ 9 Interpellation nr 9 om utvidgad järnvägstrafik

Ordet lämnades på begäran till

Herr LARSSON i Staffanstorp (c), som yttrade:

Herr talman! Under de senare decennierna har många järnvägar lagts ned. Både gods- och persontransport har därigenom tvingats över till bil och landsväg. Det synes dock som om trafikbilden nu står inför betydande förändringar. Den energikris som präglar den dagsaktuella situationen har åstadkommit en betydande kostnadsfördyring av drivmedlen, som kan förmodas bli bestående. Den kollektiva trafiken

kommer därför att öka i betydelse. Den spårbundna trafiken mellan stadscentra och landsbygd med tätorter måste således utvecklas och aktualiseras i ökad utsträckning.

Inom Malmöområdet finns t. ex. järnvägslinjer, vilka endast delvis användes. Linjen Malmö—Simrishamn är ett sådant exempel. Denna linje har underhållits fram till Sjöbo tätort. Där har även en viss mängd godstrafik förekommit till regementet i Revinge och ganska tunga frakter av makadam har gått från Dalby. Godstrafiken Malmö—Staffanstorp har fått en betydande ökning jämfört mot tidigare med en utbyggnad av bangården där som följd.

Under senare år har tätorterna längs den aktuella sträckan utvecklats väl både näringsmässigt och i befolkningstal. Underlag för ett återupptagande av personbefordran på linjen torde därför föreligga. Många av invånarna i dessa orter arbetar dagligen i Malmö.

Det torde därför ur olika aspekter vara en samhällsangelägenhet att SJ återupptager persontrafiken på Malmö—Sjöbo-linjen. Den nya situationen på energiområdet understryker nödvändigheten av detta.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens medgivande att till herr kommunikationsministern få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd medverka till att persontrafiken återupptas på järnvägslinjen mellan Malmö och Sjöbo?
2. Vill statsrådet lämna en redogörelse angående möjligheterna att utvidga och på redan nedlagda linjer återuppta gods- och persontrafiken på järnväg?

Denna anhållan bordlades.

§ 10 Interpellation nr 10 om statligt övertagande av den privata oljehantering, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVENSSON i Malmö (vpk), som yttrade:

Herr talman! Sverige står ekonomiskt och politiskt inför en vändpunkt. Störningen i oljetillförseln har avslöjat ett helt systems grundläggande motsägelser och detta framstår i skarp relief just i ett högt industrialiserat kapitalistiskt land som Sverige.

Det som kallas energikrisen är inte främst en kris i tillgången på energi. Den är en kris i sättet att använda energin, en kris för de ekonomiska maktförhållanden vars förutsättningar utgörs av misshushållning, utsugning och sociala orättvisor, nationellt såväl som internationellt.

Strävan efter vinst, som är produktionens ledande faktor, medför skärpt utnyttjande av arbetskraften och ständig utvidgning av produktion och marknader. Allt större fast kapital krävs för att hålla varje arbetande sysselsatt. Tillväxten i rent kvantitativ mening räcker inte för att hindra en på sikt genomsnittligt alltmer besvärande arbetslöshet och undersysselsättning. För att kompensera detta drivs systemets rent kvantitativa tillväxt vidare genom kapitalkoncentration, folkomflyttning, förbrukning av naturresurser och en varuproduktion, som alltmer blir till blott för sin

egen skull och inte för den sociala nyttans.

En nyckelfaktor i denna process är ständigt ökad tillförsel av billig energi. Mellan 1955 och 1972 ökade energiförbrukningen i Sverige med 4,7 procent årligen. Den skulle med samma tillväxttakt behöva fyrdubblas fram till år 2000.

Detta ekonomiska vanvett är ett hot mot folkets intressen, mot miljö och resurser på det nationella och globala planet. Situationen understryker hur oförmögen den kapitalistiska profithushållningen är att klara hushållning och sysselsättning och hur historiskt nödvändig en övergång till en socialistisk planekonomi i en nära framtid ter sig. Situationen kräver också, att arbetarrörelsen i Sverige ställer krav på effektiva spärrar mot denna anarki och misshushållning, mot de privata oljeimperiernas maktposition och utnyttjande av spekulationsmöjligheter.

Mot bakgrund av denna såväl akuta som långsiktiga problematik vill jag ställa följande frågor till herr industriministern:

1. Är regeringen beredd att låta staten ta över den privata oljehandlingen i Sverige, upprätta egna direkta förhandlingskanaler med de oljeproducerande länderna och skapa en egen transportapparat?
2. Har regeringen planer för att på sikt omstrukturera produktionslivet i riktning mot mindre energikrävande produktion och mindre energislukande tillverknings- och distributionsprocesser?
3. Har regeringen någon konkret plan för överföring i stor skala av transporttjänster från privatbilism till kollektivtrafik?

Denna anhållan bordlades.

§ 11 Interpellation nr 11 ang. praxis i vårdnads mål

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVENSSON i Malmö (vpk), som yttrade:

Herr talman! 1973 års vårriksdag beslöt om vissa reformer av familjerätten. Lagändringen innebar att barnets bästa hädanefter skall vara enda utgångspunkten i vårdnadsfrågor — det var en förstärkning av barnets rätt. Ogifta föräldrar likställdes formellt med gifta i tvister om vårdnaden.

En avgörande fråga är nu hur praxis kommer att påverkas av de nya reglerna och av det synsätt som motiverade dessa. Frågan om praxis berör självfallet både ogifta och gifta föräldrar.

Frågan om praxis är av största intresse för lagstiftarna. Domstolarna utformar till stor del praxis, men de är inte allena rådande. Inom lagstiftarnas kompetens ligger att ge generella anvisningar för lagarnas tillämpning. Det är endast tillämpningen i konkreta fall som tillkommer domstolarna ensamma. Anvisningar från lagstiftarna, liksom uppföljande studier, är i många fall värdefulla och nödvändiga, ehuru det från riksdagens sida ofta brustit i nämnda avscenden.

Lagstiftarna har hittills inte gett domstolarna någon ledning genom generella anvisningar rörande praxis i vårdnads mål. I förarbetena till 1947 års föräldrabalk saknas alla vägledande synpunkter, likaså i propositionen

32 år 1973 och lagutskottets betänkande nr 20 år 1973 (med undantag för specialfallet med vägrad umgängesrätt). Märklig är också avsaknaden av diskussion i frågan mellan auktoritativa jurister. I Svensk Juristtidning 1954 finns en artikel av docenten Gerle med en del, mycket allmänna synpunkter av psykologisk natur. I övrigt innehåller de senaste 30 årgångarna av tidskriften inga inlägg i denna viktiga fråga.

En tystnad av nämnda slag är otillfredsställande. Statsmakterna bör tvärtom här nog följa praxis och dess utveckling. Samhällsutvecklingen förändrar snabbt de familjesociala relationerna. En praxis med rötter i en förgångens tid får därför påtagligt snedvridande sociala följder.

Lagen ger inte stöd för något generellt försteg åt någondera föräldern vid tvister om vårdnaden. Men i praxis har utbildats ett system av fast förankrade doktriner. Dessa doktriner ger en utomordentligt stark favorisering av modern. Att fäder tilldöms vårdnaden tillhör därför de statistiska undantagen. En viss förändring har de senaste åren inträtt, men har rört sig inom mycket snäva ramar.

Redan i och för sig är det märkligt att modersdoktrinen fått sådan förankring. Den har icke stöd i lag, i förarbeten, i riksdagsdebatt. Den har icke diskuterats i juristernas facktidsskrift. Den har tagits för självklar och blivit en rättsdogm med stor auktoritet.

Uppenbart är, att sådana dogmer ur könsrollssynpunkt har en konserverande effekt på kvinnans bundenhet till hem- och vårdarrollen. Detta kan svårligen förenas med den syn på könsrollerna som från flertalet moderna politiker brukar manifesteras. Att den på det sociala planet icke är till nytta för kvinnornas frigörelse, är väl också uppenbart.

De tumregler som möter i domskålen är väsentligen följande:

1. Modern betraktas som den huvudsakliga bäraren av s. k. "känslomässiga omsorger".

2. Modern anses därmed vara den "naturliga" vårdnadshavaren för mindre barn.

3. Modern anses mer "naturlig" som vårdnadshavare för flickor.

4. Syskonskaror bör som regel ej delas mellan föräldrar.

Den bärande tanken bakom praxis baseras på uppfattningen av rolluppdelningen mellan föräldrar. Modern förutsättes svara för de rent känslomässiga omsorgerna, fadern för en mer planmässigt uppfostrande och ledande roll. Några exempel:

I mål rörande en åttaårig pojke hävdade hovrätten barnets behov av rent känslomässiga omsorger "— — vilka uppgifter i allmänhet antagas bäst kunna fyllas av modern". Högsta domstolen hävdade analogt, att pojken befann sig i en ålder "då behovet av moderns omvårdnad gör sig starkt gällande". (Nytt juridiskt arkiv 1962 A 56)

I mål rörande två pojkar, nio och sex år, hävdade HD behovet av "moderns omvårdnad". (NJA 1967 A 5)

I mål rörande en fyraårig flicka hävdade två justitieråd "moderns naturliga förutsättningar". (NJA 1968 A 27)

I mål rörande en elvaårig flicka hävdade två justitieråd omvänt att flickans primära behov var "— — planlagd uppfostran snarare än känslomässigt betingad omvårdnad". De gick därför på fadern. (NJA 1965 A 36)

Domstolarnas tänkande går här uppenbarligen tillbaka på en traditionalistisk rolluppdelning mellan könen, en uppdelning som dessutom idealiseras och ges en schablonmässig form. Uppdelningen mellan en känslös moder och en fader, som är "den instrumentella ledaren" i familjen hävdas av vissa anglosaxiska psykologer. Dessa utgår från det amerikanska medelklassmönstret som ett slags normal- och idealtillstånd, dvs. hemmavarande, villaboende moder, förvärvsarbetsande och karriärmedveten fader.

Frågan huruvida den av domstolarna förutsatta rolluppdelningen har någon motsvarighet i verkligheten kan endast avgöras genom noggranna fältundersökningar. Den hittills enda större svenska fältundersökningen på området är Kälvesten—Meldahl: 217 stockholmsfamiljer, utgiven 1972. Resultatet talar ganska klart emot denna rolluppdelning. Enligt undersökningen fanns i endast 33 procent av fallen en "klassisk", dvs. väsentligen känslomässig, modersroll. I 37 procent av fallen var antingen känslorollen delad, eller fylldes av fadern. I övriga fall kunde föräldrarna klassificeras antingen som två bärare av klassisk fadersroll, eller som bärare av flexibla och obestämda roller.

Undersökningen omfattade föräldrar födda åren 1905—1925. Det är sannolikt, att yngre föräldrar i ännu mindre grad motsvarar de klassiska schablonrollerna.

Mot bakgrund av den nämnda undersökningen framstår nuvarande tänkande och praxis från domstolarnas sida, som byggt på en föreställning om moders- och fadersroller, vilken saknar verklighetsanknytning.

På en likartad, ganska schablonmässig grund bedömes vanligen modern som den "naturliga" vårdnadshavaren för flickor. Exempel:

I mål rörande en sexårig flicka hävdade HR behovet av "moderns personliga omvårdnad". HR uttalade även att modern i fall som det förevarande var "den naturliga vårdnadshavaren". (NJA 1961 A 13)

I mål rörande en sexårig flicka ansåg HR att "ålder och kön talar för modern". (NJA 1965 A 47)

Även en rad andra fall kan anföras, där resonemanget om den särskilda betydelsen för flickor att stå under "moderns personliga omvårdnad" går igen.

Också dessa schablonresonemang förefaller ha dåligt stöd i verkligheten. Många torde i stället vilja bekräfta den erfarenheten, att relationen fader—dotter och moder—son ofta präglas av en större harmoni och förtrolighet än fall, där förälder och barn är av samma kön. Barnet upplever redan vid två och ett halvt till tre års ålder ett behov av ofta intensiv bindning vid den förälder som är av motsatt kön. Detta synes ha positiv betydelse för barnets egen personlighets- och könsidentifikation.

Dessutom blir relationen moder—dotter ofta mycket ensidig. Barnet, som under dagen vistas hos dagmamma eller på barnstuga, får där huvudsakligen kontakt med kvinnor. I hemmet förstärks via modern denna ensidiga typ av relation. Det finns alltså viktiga skäl mot tesen att just flickor skulle behöva sin mor mer än pojkar. Även i detta avseende talar ju Kälvesten—Meldahls undersökning emot gällande praxis.

Vanligen betonas i rättspraxis vikten av att hålla en syskonskara samlad — ehuru det finns exempel där delning skett och detta på

domstolens eget initiativ. I allmänhet betonas dock det positiva i att barnet får växa upp i en sammanhållen syskonskara.

Också denna del av praxis ifrågasätts nu alltmer. Det sker från två utgångspunkter. För det första har de flesta barn till ensamföräldrar kontakt med andra barn vid den dagliga vistelsen hos dagmamma eller i barnstugan. Denna kontakt är givetvis mycket positiv. Men den är också ofta tröttande och arbetsam för barnet. Barnet får lära sig ta konflikter och stötar. Hänsynstagande och andra sociala beteenden måste läras in. Det kan då snarast vara av värde, att barnet hemma kan få ensam tillgång till en vuxens uppmärksamhet och omsorg. Barnet behöver också detta lugn och denna exklusiva känsla av föräldrarnas speciella närhet till just barnet självt och ingen annan.

För det andra ser moderna praktiker inom den psykiska barnvården alltmer familjen som ett helhetsproblem även efter separationen. I ett viktigt mål vid Södertörns tingsrätt nyligen hävdades en sådan linje av PBU-undersökaren. Tanken var, att relationen till föräldrarna för barnet är viktigare än relationen till syskonen. En delning av syskonen mellan föräldrarna kan i många fall skapa större balans de vuxna emellan. Man slipper den slagsida som det innebär att den ene har alla barnen och den andre är avstängd från vården. Den mer balanserade relationen gynnar också barnen.

Nämnda synpunkter är kanske inte tillämpliga som allmän doktrin. Men de utgör en viktig alternativ syn, en syn som hittills funnit ringa utrymme i en oftast schablonmässig praxis, byggd på föreställningar av icke-vetenskaplig natur.

Jag har nu anfört ett axplock av omständigheter, vilka kommer den konventionella praxis i vårdnads mål att framstå som diskutabel. En sådan kritik drabbar förvisso icke enbart domstolarnas praxis utan också många andra officiella och icke-officiella attityder i samhället. Det bör även sägas, att domstolarna icke utan vidare kan ensidigt förebrås. Det ankommer på lagstiftaren snarare än på domstolarna att tillse, att domstolarna ges de anvisningar som är nödvändiga för att praxis skall vara baserad på en tidsenlig uppfattning av den sociala verkligheten och av barnets verkliga rätt och intresse.

Mot den anförda bakgrunden ber jag att till herr statsrådet Lidbom få ställa följande frågor:

1. Kan i de lagändringar som genomfördes våren 1973 även inläsas en önskan om en mindre traditionell praxis i vårdnads mål?
2. Gör man inom departementet uppföljningar och studier av utvecklingen i domstolspraxis och i så fall hur?
3. Finns statsrådet det befogat att man från lagstiftarnas sida överväger mera av vägledande generella anvisningar till socialmyndigheter och domstolar i dessa frågor?

Denna anhållan bordlades.

Fredagen den
11 januari 1974

Ordet lämnades på begäran till

Fru MARKLUND (vpk), som yttrade:

Herr talman! Energifrågorna har nu kommit att överskugga många andra viktiga samhällsproblem. Bristen på energi, som för närvarande är en akut fråga, har långsiktiga aspekter. Energikrisen är inte en rent teknisk fråga, utan en politisk. Den handlar i grunden om vilket ekonomiskt system som bäst främjar en ekonomisk utveckling och medborgarnas ekonomiska och sociala trygghet. Energikrisen blottlägger dramatiskt det kapitalistiska samhällets planlöshet. Ett ekonomiskt system baserat på privatäganderätt över produktionsmedlen -- allas angelägenhet -- och styrt av ett fåtal enskildas profitjakt är orationellt och visar sig tydligt stå i motsättning till en utveckling i folkflertalets intressen.

Såväl den aktuella energibristen som den energikris på lång sikt som de kapitalistiska ekonomierna hastigt närmar sig visar mycket konkret och åskådligt behovet av planhushållning och socialism.

Med samma åskådlighet visar arbetslösheten nödvändigheten av ett socialistiskt samhällssystem. Men den tragik för många enskilda arbetarfamiljer som arbetslöshetens gissel innebär samlar sällan en sådan uppmärksamhet som brist på olja och bensin. Denna brist drabbar ju flera av det planlösa energislösande kapitalistiska systemets heliga kor och berör i viss mån även överklassens komfort.

Ingen vågar längre upprepa de gamla påståendena om Sverige som ett den fulla sysselsättningens samhälle. Tillfälliga minskningar av arbetslösheten föranleder numera bara undantagsvis optimism. Ju mer klart arbetslösheten har visat sig vara ett långsiktigt problem, desto krampaktigare har försöken att förringa dess omfattning och dölja dess existens blivit. Omskolningskurser, arkivarbete, beredskapsarbeten och skyddade verkstäder lättar många gånger tillfälligt enskilda arbetares bekymmer och åstadkommer en del samhällsnytta, men den växande omfattning denna icke-ordinarie arbetsmarknad har avslöjar den ökade utslagningen i det kapitalistiska näringslivet och hur allt fler ställs utanför detta. De statistiska dimridåer man ibland presterar för att dölja arbetslösheten är cyniska försök att dölja verkligheten. Det ökar inte tryggheten för de arbetslösa eller för dem vars sysselsättning är hotad att veta att sysselsättningen i själva verket ökar om man räknar deltidsarbeten som heltidsarbeten och trollar med andra statistiska definitioner.

Arbetslösheten hittills under 1970-talet har visserligen inte tillnärmelsevis nått den storleksordning som arbetslösheten hade på 1930-talet. Men i förhållande till de närmast föregående årtiondena är det en markant ökning. Denna visar att statens försök att mildra kapitalismens pendlingar mellan arbetslöshetskriser och högkonjunkturer och att häva dess tendens att på lång sikt tvinga fram en växande reservarmé av arbetslösa bara temporärt kunnat dölja systemets oförmåga att trygga rätten till arbete.

Den förväntade högkonjunktur som i viss mening också inträffat under 1973 har inte inneburit någon stor minskning av arbetslösheten.

AMS:s arbetsmarknadsstatistik, som redovisar minimisiffror för arbetslösheten, visar en nedgång mellan november 1972 och samma månad 1973 på omkring 9 000 personer, en minskning från 72 000 till 63 000 personer. Denna svaga nedgång återspeglar det förhållandet att varje investering kapitalisterna gör i ökad utsträckning går till maskiner och i minskad utsträckning till arbetskraft, vilket gör att investeringsökningar och ett "bättre ekonomiskt klimat" för kapitalisterna allt mindre får ett uttryck i att fler får arbete. Högkonjunkturer börjar således främst synas i andra ekonomiska indikatorer än i en minskning av arbetslösheten. Trots att konjunkturerna betecknades som goda innan den akuta energisituationen uppstod översteg arbetslösheten vida den som kapitalismen förorsakat under lågkonjunkturer under tidigare årtionden efter det andra världskriget.

För vissa kategorier är arbetslösheten särskilt besvärlig. Det gäller främst för kvinnorna. Kvinnornas förvärvsintensitet är fortfarande låg – ca 55 procent – även om den ökat något under senare år. Till stor del torde emellertid denna ökning återspegla den stigande mängden deltidsarbetande. 1970 var 40 procent av samtliga förvärvsarbetande kvinnor deltidsarbetande. Enligt SCB-siffrorna var 25 100 kvinnor arbetslösa i februari 1969 medan siffran för november 1973 var 52 000. Många källor visar att arbetslösheten bland kvinnor är långt värre än vad statistiken utvisar. Låginkomstutredningen från 1966 visade t. ex. att en kvarts miljon kvinnor svarat ja på frågan om de skulle sökt arbete om lämpligt arbete funnits på deras bostadsort. Trots att en så stor mängd kvinnor önskar arbete beräknar man att förvärvsfrekvensen bland kvinnor bara skall öka till 65 procent fram till 1985.

Även bland ungdomen har arbetslösheten under flera år varit väsentligt högre än för andra ålderskategorier. Detta är en följd av att tillväxten i antalet arbetsplatser inte är tillräcklig.

Att den energibrist som nu uppträder kan få till följd att arbetslösheten åter börjar öka är inte osannolikt. Denna situation är föranledd av det ensidiga oljeberoendet i vår ekonomi, av dess energislösande karaktär och dess planlösa utveckling.

Åtgärderna mot arbetslösheten måste vara långsiktiga och medvetna. Kapitalets makt över ekonomin – genom vilken medborgarnas arbete och utkomst i stor utsträckning görs beroende av tospellet på börsen – måste brytas. Planerade åtgärder måste sättas in. Den statliga företagssektorn måste byggas ut, en rad branscher nationaliseras redan under kapitalismens bestånd. Sådana branscher är t. ex. oljehantering, affärsbankerna och byggnadsmaterialindustrin. AP-fonderna måste användas för att bygga nya allmänägda industrier med avgörande inflytande för lönarbetarna. Ett program för samhällsnyttiga arbeten inom sociala och miljöpolitiska fält måste utvecklas.

Regeringens politik har emellertid hittills inte kännetecknats av någon långsiktig medvetenhet och planmässighet. Än mindre har den varit ägnad att minska kapitalets makt över ekonomin. Tvärtom har de dominerande dragen i dess politik varit ägnade att försöka stärka det rådande ekonomiska systemet. Dess politik har kännetecknats av planlös kortsiktighet. De lindringar för företagen man genomfört genom sänkning av

avgifter och skatter, genom införande av särskilda bidrag och subventioner, vilka varit ett betydande inslag i den förda ekonomiska politiken, har lika litet syftat till som fått som effekt att ekonomins utveckling styrts planmässigt och att kapitalets – de s. k. fria marknadskrafternas – anarkiska spel med folks utkomst hämmats. Arbetsmarknadspolitiken har främst anpassats till och utgjort ett försök att skyla över de svåra problem som tillhör det ekonomiska systemet i Sverige.

För att nu kunna bekämpa och pressa ner arbetslösheten måste en medveten och långsiktig politik utvecklas. Men målsättningen kan inte bara sättas så begränsad. Det mål man måste sätta upp för sysselsättningspolitiken är inte bara att minska arbetslösheten utan att öka antalet arbetstillfällen så att alla som kan och önskar också skall få ett meningsfullt arbete. Sådana ambitioner kan först bli verklighet i en socialistisk planekonomi. Men det är redan nu nödvändigt att ha detta som inriktning för politiken för att minska arbetslösheten och öka tillgången på arbetsplatser.

Med hänvisning till vad som här anförts anholder jag om kammarens tillstånd att till herr arbetsmarknadsministern få ställa följande frågor:

1. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att förhindra en ökning av arbetslösheten beroende på aktuella svårigheter i försörjningen med olja och bensin?
2. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att nedbringa arbetslösheten och säkra ett meningsfullt arbete åt alla?
3. Vilka särskilda åtgärder förbereder regeringen mot arbetslösheten bland kvinnorna?
4. Hur vill regeringen motverka den stora ungdomsarbetslösheten?

Denna anhållan bordlades.

§ 13 Interpellation nr 13 om främjande av kollektiva trafikmedel

Ordet lämnades på begäran till

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk), som yttrade:

Herr talman! De aktuella svårigheterna beträffande oljeförsörjningen understryker behovet av ett omtänkande inom trafikpolitiken. Från vänsterpartiet kommunisternas sida framfördes denna uppfattning redan i höstens debatt till finansutskottets betänkande nr 40. Där framhölls i ett av C.-H. Hermansson framfört yrkande att ”inte bara produktionen utan i lika hög grad konsumtionen har givits en starkt energikrävande och energiförlösande inriktning. Inte minst märks detta inom kommunikationsväsendet. I stället för en ordentlig satsning på kollektiva transport- och kommunikationsmedel har privatbilismen ohämmat fått breda ut sig.” Bland andra åtgärder för att komma till rätta med den aktuella oljebristen nämndes att trafikpolitiken bör läggas om. En viktig åtgärd härvidlag skulle en sänkning av taxorna vid statens järnvägar med förslagsvis 20 procent i en första etapp utgöra. Detta skulle stimulera till ökat utnyttjande av det kollektiva och energibesparande transportmedel som SJ utgör.

I den trafikpolitiska debatten har det allt oftare påpekats att bilismen fört med sig en rad negativa effekter som bör motverkas. Dit hör dess miljöpåverkan i form av luftföroreningar, trängsel på gator och vägar osv. Allt starkare har kravet rests om en ökad satsning på de kollektiva trafikmedlen.

Till tidigare argument för en ökad satsning på de kollektiva trafikmedlen bör nu läggas det faktum att de i regel är energisnålare än bilen. I energiprognosutredningens lägesrapport påpekas också att inom transportsektorn kan begränsade och relativt lättgenomförda åtgärder ge minskningar i energikonsumtionen – detta sett mot bakgrunden av att ca 15 procent av nuvarande totala energiförbrukning inom Sverige går åt till att täcka samfärdselns behov; 95 procent av bensinen användes vid tiden för rapportens lämnande till personbilar. Huvudparten av motorbrännoljan – inemot 70 procent – går åt för fordonsdrivmedel m. m. Vissa uppgifter tyder enligt utredningen på att lastbilar och bussar förbrukar 60 procent av den totala mängden motorbrännolja. En ökad kollektiv trafik skulle enligt utredningen ge 10 procents minskning av den aktuella energikonsumtionen på sikt. Ökade järnvägstransporter skulle ge 5 procents minskning av den aktuella energikonsumtionen omedelbart och 10 procent på sikt.

Eftersom bilismen helt är baserad på oljetillförseln är den i den nuvarande situationen klart underlägsen järnvägstrafiken. En omläggning av trafiken bör därför sikta till att föra över en ökad andel av trafiken till järnvägarna. Speciellt gäller detta de långa och tunga transportererna. Men i den aktuella situationen är det säkert nödvändigt att också föra över en större del av de kortare transportererna och även resandetrafiken till järnvägen. Att all trafikplanering naturligtvis bör utgå från kravet på sparsamhet med energi och naturresurser bör i dagens läge starkt betonas.

Den nyligen tillsatta trafikpolitiska utredningen har fått i uppdrag att se över SJ:s taxor med den uttalade målsättningen att SJ skall kunna erövra en större andel av transportarbetet. Utredningen bör kunna väntas komma med förslag inom en inte alltför lång tidsrymd.

Den akuta bristsituationen när det gäller oljetillförseln och frågetecken för framtiden när det gäller energiförsörjningen i stort motiverar emellertid enligt min mening att man nu tar ett konkret steg; en sänkning av SJ:s taxor bör därför komma till stånd utan att utredningens förslag avvaktas. Regeringens beslut att låta SJ höja taxorna med 7 procent fr. o. m. årsskiftet har från början kunnat kritiserats men framstår i dagens situation som helt förkastligt. Det är inte ägnat att underlätta en övergång till SJ för de kunder som detta kan ligga nära till hands för, när bensinen och oljan börjar tryta. En kraftig sänkning av SJ:s taxor, förslagsvis med 20 à 25 procent, bör i stället med det snaraste diskuteras. SJ har, i varje fall på persontrafiksidan, en hel del utnyttjad kapacitet, som nu bör utnyttjas.

I pressen har förekommit synpunkter och uttalanden om att man i det nuvarande läget enbart borde ta itu med uppgifter som gäller en förbättrad service, järnvägsstationers öppethållande, snabbare tåg, utbyggnad av bussförbindelserna etc. och att detta är ett alternativ till taxesänkning. Andra har när det gällt taxesänkning framställt det hela

som om det enbart skulle vara fråga om en tillfällig och kortvarig anordning. Utan tvekan föreligger ett starkt behov av förbättrad service av nämnt slag. Men man kan enligt min mening inte komma ifrån att det mest verkningsfulla vore en rejäl taxesänkning. En sådan skulle på sikt verka för en väsentligt ökad roll för den spårbundna trafiken inom transportnätet. Sådana åtgärder bör inte framställas som någonting kortvarigt utan som en ny och varaktig giv från SJ:s sida.

Det är också angeläget att i dagens situation stimulera till ökat resande med de kollektiva trafikmedel som i första hand drivs av kommunala trafikföretag. På ett flertal platser har man i anknytning till dessa ökat turtätheten, ökat antalet trafikerade linjer osv. Det är nu mycket viktigt att de kommunala trafikföretagen kan förbättra sin service. Rent allmänt övervägs givetvis dessa frågor inom kollektivtrafikutredningen, men enligt min mening erfordras nu omedelbara åtgärder med anledning av den aktuella situationen. Därvid bör också möjligheterna för trafikföretagen att sänka sina priser beaktas.

Med hänvisning till vad som anförts i min interpellation anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern ställa följande frågor:

1. Är kommunikationsministern beredd att mot bakgrunden av anförda synpunkter och den aktuella oljekrisen inom den närmaste tiden föreslå en kraftig taxesänkning i syfte att stimulera till överföring av trafik från energislösande transportmedel till den energisnåla järnvägs-
trafiken?

2. Avser kommunikationsministern att vidtaga åtgärder för att förstärka de kommunala trafikföretagens möjligheter att i den aktuella situationen utöka sin service och därvid bidra till att även på sikt begränsa den oljeslukande privatbilismen?

Denna anhållan bordlades.

§ 14 Interpellation nr 14 ang. studieavbrotten i gymnasieskolan, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Fru SUNDBERG (m), som yttrade:

Herr talman! De stora skolreformerna i vårt land byggde på förutsättningen av en ständigt ökad efterfrågan på utbildning. Den nioåriga grundskolan blev obligatorisk, och gymnasieskolan skulle vid genomförandet dimensioneras så att bortåt 90 procent av varje årskurs skulle kunna få gymnasial utbildning. En grundläggande idé utgjorde kravet på att elevers och föräldrars val av utbildningsinriktning skulle uppskjutas till ett så sent stadium som möjligt. Dessa val skulle också om möjligt vara reversibla. Genom att göra den grundläggande utbildningen gemensam för alla elever skulle dessa smidigare kunna komma in på önskad utbildning efter grundskolan.

Redan vid genomförandet av den nya gymnasieskolan kunde man på många orter konstatera att nästan alla som lämnade grundskolan sökte in till gymnasial utbildning. För kommunerna innebär detta stora ansträng-

ningar för att klara lokalbehovet för det stigande antalet elever.

Utvecklingen har emellertid inte fortgått i den riktning som avsågs vid gymnasieskolans genomförande. Antalet elever som söker sig ut på arbetsmarknaden direkt efter grundskolan ökar stadigt. Redan i grundskolans båda högsta årskurser finns åtskilliga elever som på olika sätt söker komma ifrån skolutbildningen. Alarmerande rapporter kommer om att allt fler elever vid gymnasieskolan lämnar densamma antingen under pågående termin eller vid terminernas slut. Vissa linjer på gymnasieskolan måste inställas på grund av för litet elevunderlag, klasser måste slås samman därför att avgången varit sådan att antalet av de resterande eleverna i före detta två fulla klasser ligger under det fastställda delningstalet. Endast varannan gymnasieelev tycks få utbildning i den linje som utgjort förstahandsönskemål. Avgången från bl. a. den naturvetenskapliga linjen är så stor att farhågor finns för att allt färre kommer att studera vid de naturvetenskapliga fakulteterna, respektive tekniska högskolorna och därigenom placera oss i en ytterst oförmånlig ställning jämfört med övriga industriländer. Den minskade efterfrågan på utbildning är givetvis inte märkbar endast inom gymnasieskolan. Allt färre nyinskrivna vid universiteten avser enligt uppgift att avlägga slutexamen, folkhögskolorna har allt svårare att fylla sina platser osv.

En ofullständig eller otillfredsställande gymnasieutbildning skapar emellertid i sig en ytterst oförmånlig utbildningssituation för den enskilde eleven. Enligt uppgift skall under läsåret 1972/73 ca 10 000 elever ha hoppat av gymnasieskolan mellan årskurs 1 och årskurs 2. Därtill kommer alla de som varit missnöjda med sin studiesituation och bytt linje i förhoppning om förbättring. Enligt uppgift från SCB gick endast 69 procent av dem som lämnade grundskolan vidare till gymnasieutbildning höstterminen 1973. 1971 var siffran närmare 90 procent.

Att gymnasieskolan icke motsvarat önskemålen från vare sig elever eller samhället i stort är tydligt. Från moderata samlingspartiets sida har vi upprepade gånger krävt att utbildningens kvalitet måste vara hög. En kvalitativt högtstående utbildning skapar de bästa förutsättningarna för den kommande förvärvsverksamheten och blir just därigenom eftertraktad. Det stigande antalet "drop-outs" från gymnasieskolan utgör bevis på att utbildningens värde misstrotts och/eller att gymnasieskolans organisation icke svarat mot de studerandes önskemål.

Med hänvisning till det anförda anhålles om kammarens tillstånd att till fru statsrådet Hjelm-Wallén få ställa följande frågor:

1. Hur stor har avgången varit av elever som icke avslutat sin gymnasiala utbildning, och vilka orsaker bedömer statsrådet ligga till grund för sådan avgång?
2. Hur vanligt är linjebyte på gymnasieskolan, och vilka är erfarenheterna av linjebyte?
3. Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att den ursprungliga målsättningen att 85–90 procent av varje årskurs skall genomgå gymnasieskola skall uppnås?

Denna anhållan bordlades.

§ 15 Interpellation nr 15 om åtgärder mot oljeskador vid kusterna

Ordet lämnades på begäran till

Herr STRINDBERG (m), som yttrade:

Herr talman! Risken för bl. a oljeskador längs de svenska kusterna liksom riskerna för skador på såväl vatten som kuster genom olyckor med fartyg lastade med miljöfarliga kemikalier visar en ökande och oroväckande tendens. Detta illustreras inte minst av de omfattande och kostnadskrävande åtgärder som främst under julhelgen måste vidtas i Skåne för att förhindra en oljekatastrof längs Skånes syd- och sydvästkust med anledning av det läckage som uppstått på en norsk oljetanker. Det rörde sig i detta fall om en relativt liten tankbåt och förhållandevis små mängder utläckande olja, men trots detta var faran för mycket stora och även bestående skador överhängande.

Den relaterade händelsen aktualiserar på nytt kravet på en förbättrad beredskap mot oljeskador längs våra kuster, men framför allt aktualiserar det inträffade kravet på förebyggande åtgärder. Detta gäller inte bara oljelaster utan även fartygstransporter med kemiska medel som vid läckage kan åstadkomma skador på vatten och kuster. Sådana skador kan få långsiktiga konsekvenser och exempelvis helt omöjliggöra yrkesfiske inom berörda farvatten. Det måste därför vara en angelägen och brådskande uppgift att på olika sätt söka förebygga denna typ av olyckor.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag därför om kammarens tillstånd att till herr jordbruksministern få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd att snarast vidta åtgärder för att minska riskerna för katastrofer av här antydd art genom att exempelvis inrätta speciella, enkelriktade leder för fartyg med last, som vid läckage kan orsaka skador på vatten och kuster?

2. Är statsrådet beredd att genomföra generellt gällande lotsplikt för fartyg med olje- eller miljöfarlig kemikalisk last?

Denna anhållan bordlades.

§ 16 Interpellation nr 16 ang. försvarspolitiska synpunkter på energiförsörjningen

Ordet lämnades på begäran till

Fru HAMBRAEUS (c), som yttrade:

Herr talman! Vårt industrisamhälle är sårbart bl. a. genom vårt sätt att organisera energiförsörjningen.

Oljeberoendets nackdelar är i dag uppenbara för oss alla.

Regeringen och kraftföretagen är nu inriktade på att göra oss beroende av kärnkraften.

Vi tillhör nu den grupp av länder i världen som är mest beroende av olja utan att ha några egna tillgångar, och regeringen fortsätter att satsa på kärnkraften i en sådan skala att vi om något decennium kommer att vara det land som är mest beroende av kärnkraften i världen. Detta trots

att kärnkraftens nackdelar blir alltmer uppenbara och motståndet mot den växer i hela världen.

Elva kärnreaktorer planeras vara i drift i början av 1980-talet. Nio av dessa hade tillstånd enligt atomenergilagen den 15 maj då riksdagen uttalade att inga beslut att bygga ut kärnkraften ytterligare bör fattas förrän ett allsidigt beslutsunderlag förelagts riksdagen. Två av dem, Oskarshamn 3 och Forsmark 2, hade inga som helst tillstånd enligt atomenergilagen vid tiden för riksdagens beslut.

I en reaktor i drift bildas årligen en mängd radioaktivitet motsvarande 1 000-tals Hiroshima-bomber. En avsevärd del av denna är i gasform och kunde med lätthet spridas med vinden om en reaktor började läcka. Enligt en rapport utgiven av de amerikanska atomkraftmyndigheterna (Wash 740) kunde också ett mindre läckage åstadkomma dödlig skada inom några mils radie från reaktorn och övriga allvarliga skador på en ca 100 000 km² yta, dvs. ungefär som Götaland, Sörmland och Uppland.

Chefen för FN:s atomenergiorgan IAEA, Sigvard Eklund, sade vid CDL:s kärnkraftsdag i november 1973:

”— — — bibehållande av fred är ett sine qua non (= oeftergivligt krav) om kärnenergin skall komma till den allmänna användning som vi nu förutser. Om kraftreaktorer bleve föremål för krigshandlingar, skulle det leda till otänkbara konsekvenser — — —.”

Sveriges sårbarhet från försvarssynpunkt kommer att öka i hög grad om den nu pågående utbyggnaden av kärnkraften fullbordas. Konventionella laserstyrda bomber mot atomreaktorer skulle sprida radioaktivitet över stora delar av vårt land med katastrofala följder. Särskilt om anfaller sker vid olycklig vindriktning torde Sverige tillfogas icke-acceptabla skador med ett minimum av kostnad för angriparen och utan en upptrappning till kärnvapenkrig.

Det finns ett alternativ till denna utveckling mot ett alltmer sårbart samhälle, ett alternativ som från alla synpunkter verkar vara att föredra. Vi skulle kunna rikta in oss mot ett samhälle som rättar sig efter ett överordnat ekologiskt perspektiv. Vi kunde bygga upp en uthållig energiförsörjning, baserad på hushållning och på energikällor som förnyar sig själva och som låter sig utvecklas utan att skada miljön. Oljekrisen har medfört att förslag på sådana energikällor blivit ekonomiskt intressanta. Samhällets resurser och de styrmedel vi redan har och nu använder för att utveckla ett ekologiskt oansvarigt samhälle skulle i stället användas för att stimulera en utveckling som är bättre förenlig med jordens villkor. Förslagen och möjligheterna är många.

Vi vet att oljan inte är någon lösning på längre sikt. I stället för att passivt avvakta utvecklingen på oljemarknaden borde samhället använda den nu uppkomna situationen för att beslutsamt leda en sådan utveckling som ger meningsfulla arbetstillfällen på samma gång som den medför en långsiktigt tillfredsställande lösning av energiproblemen. En teknik som bygger på biologi — naturens metoder — snarare än mekanik skulle skapa en ny sorts strukturrationalisering, förnuftigare än den vi har nu, och mer tillfredsställande för människor och oskadlig för miljön. Det skulle ge arbetstillfällen över hela landet och därmed en decentralisering av bebyggelsen. Vi skulle också bli mindre beroende av import av

livsförnödenheter och mindre sårbara vid avspärning och angrepp.

Under hänvisning till vad som anförts hemställes om kammarens tillstånd att till herr försvarsministern få framställa följande frågor:

1. Anser statsrådet att det nu pågående utbyggnadsprogrammet av kärnkraften är förenligt med vår försvarspolitik?
2. Anser statsrådet att en energiförsörjning som underlättar ett decentraliserat samhälle och gör oss oberoende av import av livsförnödenheter vore önskvärd från försvarssynpunkt?

Denna anhållan bordlades.

§ 17 Interpellation nr 17 om vidgad demokrati inom de statliga företagen

Ordet lämnades på begäran till

Herr LÖVENBORG (vpk), som yttrade:

Herr talman! Delegationen för företagsdemokrati i de statliga företagen skall läggas ner och ersättas med ett speciellt organ inom statsföretagens förhandlingsorganisation (SFO).

Den s. k. företagsdemokratidelegationen tillsattes av regeringen 1968. Man skulle enligt direktiven pröva försök med fördjupad demokrati i några företag jämsides med att demokratiseringssträvandena skulle befrämjas i andra.

Det är ingen hemlighet att delegationen haft ett hårt motstånd från vissa kretsar inom de statliga företagen. Vissa experter i delegationen har arbetat för en mycket radikal målsättning, medan representanter för AB Statsföretag slagit vakt om gamla värderingar.

LO:s tidning Aftonbladet (20.12.73) kommenterar beslutet om nedläggningen så här:

"I praktiken kanske inte detta beslut spelar någon roll eftersom delegationens verksamhet under de senaste åren effektivt saboterats av Statsföretags ledning. Men i realiteten är det naturligtvis fråga om en skandal, jämförbar med nedläggningen av låginkomstutredningen."

Det är visserligen sant att resultatet av delegationens verksamhet inte är alltför imponerande. Det demokratiska genomslag inom statsföretagen som man förväntat sig har i stort sett uteblivit. Vid LKAB, som är en av de tunga komponenterna inom statsföretagsgruppen, råder ett starkt missnöje med de klena framstegen i demokratiseringsprocessen, vilket också dryftades vid en interpellationsdebatt mellan mig och industriministern den 20 mars 1973. Då bekräftade statsrådet att det råder ett motstånd inom de statliga företagsledningarna, vilket han dock ytterst trodde berodde på "osäkerhet om vilka konsekvenser som utvecklingen kan medföra".

På arbetarhåll tolkar man motståndet på annat sätt, nämligen som en vakthållning kring konservativa värderingar och auktoritära principer.

Efter beslutet om nedläggning av företagsdemokratidelegationen har många arbetare oroligt ställt sig frågan, om detta också innebär att de konservativa krafterna har segrat och om demokratiseringsprocessen nu

ytterligare kommer att försvåras.

Med hänsyn till vad som anförts ber jag om kammarens tillstånd att till herr industriministern få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att ge riksdagen en redovisning av de skäl som ligger bakom företagsdemokratidelegationens nedläggning och på vilket sätt man i fortsättningen kommer att agera i strävandena att vidga demokratin inom den statliga företagsamheten?

Denna anhållan bordlades.

§ 18 Interpellation nr 18 ang. planeringen av energiförsörjningen

Ordet lämnades på begäran till

Herr WIRTÉN (fp), som yttrade:

Herr talman! Oljekrisens verkningar på det svenska samhället är omfattande. De kraftiga prisökningarna drabbar konsumenter och företag. Bristen på olja har tvingat fram ett omfattande system av regleringar och ransoneringar. Bensinransonering har införts liksom restriktioner för användning av elkraft. Ytterligare begränsningar har beslutats men har ännu inte trätt i kraft. Detta gäller bl. a. stopp för varmvattenanvändning under vissa perioder och ransonering av elkraft.

Genom frivilliga åtgärder har förbrukningen begränsats, vilket givetvis påverkar behovet av ytterligare ransoneringsåtgärder.

Emellertid är energiförsörjningsläget oklart. Grundläggande är då givetvis ovissheten om produktionen av olja i de länder som infört produktionsbegränsningar. Några helt tillförlitliga uppgifter om produktionens omfattning synes inte föreligga. Ett flertal olika uppgifter har cirkulerat om hur stor begränsning av produktionen som reellt genomförts, om hur stora kvantiteter olja som faktiskt finns på den internationella marknaden och till vilka priser.

Kritik har från en del håll riktats mot regeringens sätt att handha den akuta krisen. Uppenbarligen har handlingsberedskapen varit otillräcklig. Det synes som om regeringen inte haft beredskap inför den situation som nu uppstått, nämligen en begränsad tillförsel av en viss central råvara, en situation som alltså inte är jämförbar med en total blockad eller en krigssituation.

I det läget är det angeläget att regeringen nu snabbt lämnar en samlad redogörelse för sin syn på den aktuella krissituationen och redovisar den handlingsberedskap som finns inför en långt utdragen kris liksom de återverkningar på den svenska ekonomin som kan förväntas och de åtgärder man avser vidta för att begränsa de skadeverkningar som då uppstår i form av sysselsättningsbrist, försämrade exportmöjligheter, låg efterfrågan m. m. Det är slutligen uppenbart att det från allmänhetens sida föreligger önskemål om en samlad redogörelse för det aktuella läget och framtidsutsikterna.

Med hänvisning till vad som anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr handelsministern få ställa följande frågor:

Vill statsrådet snabbt lämna en redogörelse för Sveriges aktuella

försörjningsläge i vad avser energi?

Vill statsrådet redogöra för den planering som gjorts inför risken av ett långt förlopp av den pågående energikrisen?

Denna anhållan bordlades.

§ 19 Interpellation nr 19 om sänkning av SJ:s biljettpriser, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr SELLGREN (fp), som yttrade:

Herr talman! Utvecklingen av persontrafiken inom SJ är inte tillfredsställande. Antalet resor inom intervallet 1–49 km har de senaste åren ökat, medan resandefrekvensen på avstånd däröver sjunkit. En viss återhämtning redovisas för 1972 i förhållande till 1971, men trenden är fortfarande vikande. Det är endast tack vare entreprenadtrafiken för Storstockholms Lokaltrafik som trafikfrekvensen på kortare sträckor visat en positiv utveckling.

Det låga platsutnyttjandet i fjärrtågen – något över 30 procent – beror dels på de höga och ständigt stigande biljettpriserna, dels på lättillgängligheten av andra transportmedel såsom bil och veckoslutbussar. För persontrafiken utgör järnvägen det mest energisnåla transportmedlet. Den rådande bristen på drivmedel har lett till en situation där det borde vara fullt möjligt att snabbt öka kapacitetsutnyttjandet av SJ:s persontrafik. Bensinransonering och den allmänt ökade insikten om knappheten på drivmedel även på sikt borde öka priselasticiteten på järnvägsbiljetter. En kraftig sänkning av biljettpriserna borde därför rimligtvis i lika mån öka resebenägenheten på tåg.

Inom de olika trafikdistrikten inom SJ pågår en regelbunden översyn av tågtidtabellerna för den regionala och lokala trafiken. Det gäller främst anslutningslinjer till stambanorna och driftplatser (stationer) utmed stamlinjerna inom vederbörande trafikdistrikt. Distriktschefen äger att själv avgöra tidtabellernas omfattning med hänsyn till aktuellt trafikunderlag. Bedömningarna sker efter snävt ekonomiska grunder och tar begränsad hänsyn till behovet av anslutning till den genomgående trafiken. Detta medför att samordning med de regionalpolitiska strävandena helt saknas. Nedskärning och sedermera nedläggning av SJ:s trafikverksamhet går därigenom ofta stick i stäv mot samhällets strävanden att bibehålla och utveckla sysselsättning och service i områden som sträcker sig utanför kommuncentra. Indragningar på anslutande linjer medför också försämringar för personfjarrtrafiken liksom för godstrafiken. Den ständiga anpassningen till minskad resandefrekvens möts tydligen inte av marknadsföringsåtgärder. Tidtabellerna måste anpassas efter resandebehovet.

Enligt uppgifter som finns tillgängliga synes SJ inför planläggningarna för sommartidtabellerna inte ta sikte på att öka resebenägenheten under rådande brist på drivmedel, utan trafikdistrikten fortsätter att i smyg nedtona trafiksvaga linjer för att så småningom kunna nedlägga trafiken. Dessa åtgärder faller självfallet inom SJ:s ansvarsområde, men

det politiska ansvaret ligger på kommunikationsdepartementet. Med hänvisning till de regionalpolitiska strävandena borde SJ göras redovisningsskyldigt till departementet beträffande ändringar i trafikföringen som innebär minskad service inom stödområdet och andra områden i landet där SJ har betydelse för kommunikationerna.

Från folkpartiets sida har vi länge krävt åtgärder för att ge SJ möjligheter att ta hand om en ökad andel av trafikarbetet. Denna målsättning motverkas av de missförhållanden jag här har redovisat. I perspektivet av energikrisen är det än mer angeläget att åtgärder vidtas från statsmakternas sida för att öka resandefrekvensen på järnväg.

Med hänvisning till vad jag här anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern få ställa följande frågor:

Vill statsrådet medverka till att en kraftig sänkning av SJ:s biljettpriiser genomförs?

Har statsrådet uppmärksammat de försämringar i service- och trafikhänseende som sker i samband med SJ:s regelbundna översyner av tågtidtabellerna och då speciellt i vad avser anslutningslinjer till stambanorna?

Denna anhållan bordlades.

§ 20 Till bordläggning anmäldes Kungl. Maj:ts denna dag på rikssalen avlämnade

dels proposition nr 1 angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1974/75,

dels ock berättelse, nr 1, till 1974 års riksdag om vad i rikets styrelse sig tilldragit.

§ 21 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts propositioner och skrivelse Nr 2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1973/74

Nr 3 angående behandlingen hos Kungl. Maj:t av riksdagens skrivelser

Nr 7 angående tillfälligt utbildningsbidrag till företag

Nr 8 angående rörlig kredit för oljeköp, m. m.

§ 22 Anmäldes och bordlades

Berättelser

Nr 2 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse

Nr 3 Riksdagens revisorers verksamhetsberättelse för år 1973

Nr 4 Riksdagens lönelegations redogörelse för dess verksamhet under år 1973

§ 23 Anmäldes och bordlades

Skrivelser

Nr 9 Skrivelse från riksdagens revisorer angående den statliga forskningsverksamheten

Nr 10 Skrivelse från riksdagens revisorer angående undersökning rörande investeringar m. m. i samband med anordnandet av arbetsmarknadsstyrelsens kursgård Aske i Uppsala län

Nr 3

Fredagen den
11 januari 1974

§ 24 Anmäldes och bordlades motionerna

- Nr 1 av herr *Helén m. fl.* angående äganderätten till data, m. m.
- Nr 2 av herr *Hermansson m. fl.* om övergång till republik
- Nr 3 av herr *Molin* om förbud mot reklam från flygplan
- Nr 4 av herr *Olsson* i Sundsvall om proportionellt val av valförrättare
- Nr 5 av herrar *Petersson* i Röstånga och *Andersson* i Örebro om obligatoriskt inrättande av kommunala besvärnsämnder
- Nr 6 av herr *Sjöholm* om försök med manuskriptfria riksdagsdebatter
- Nr 7 av herr *Sjöholm* angående interpellationsrätten i kommunfullmäktige
- Nr 8 av herr *Börjesson* i Falköping om vidgad rätt till skattereduktion enligt uppborðsförordningen
- Nr 9 av herr *Börjesson* i Falköping och fru *André* om skattelättnader för handikappade
- Nr 10 av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* om höjning av schablonavdraget vid beräkning av inkomst av tjänst
- Nr 11 av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* om vidgad rätt för handikappade till befrielse från automobilskatt
- Nr 12 av herr *Fridolfsson* om slopande av den allmänna arbetsgivaravgiften för kristna och andra humanitära organisationer
- Nr 13 av herr *Helén m. fl.* om avdragsrätt vid inkomstbeskattningen för gåvor till religiösa ändamål m. m.
- Nr 14 av herr *Henmark* angående företagens uppgifts- och uppborðsskyldighet
- Nr 15 av herr *Henmark* om avdragsrätt vid inkomstbeskattningen för kostnader i samband med vissa sjukdomar
- Nr 16 av herrar *Johansson* i Skärstad och *Magnusson* i Nennesholm om slopande av beskattningen av fritt bränsle från egen fastighet
- Nr 17 av herr *Nilsson* i Agnäs om skattelättnader vid användning av inhemskt bränsle
- Nr 18 av herr *Sjöholm* om tillsättande av en skatterättvisutredning
- Nr 19 av herr *Werner* i Malmö *m. fl.* angående den andliga vården inom kriminalvården
- Nr 20 av herrar *Börjesson* i Falköping och *Norrby* om ersättning av allmänna medel till förmyndare och överförmyndare
- Nr 21 av herr *Hermansson m. fl.* om upprättande av diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering, m. m.
- Nr 22 av herr *Hermansson m. fl.* om upprättande av diplomatiska förbindelser med Guinea-Bissau
- Nr 23 av herr *Börjesson* i Falköping om representation för handikapprörelsen i försäkringskassornas pensionsdelegationer
- Nr 24 av herrar *Börjesson* i Falköping och *Hörberg* om obligatorisk begravningsförsäkring
- Nr 25 av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* om bidrag genom allmänna försäkringen till glasögon för barn
- Nr 26 av herr *Henmark* om vårdbidrag till utvecklingsstört barn som vårdas av fosterföräldrar

Nr 27 av herrar *Henmark* och *Romanus* angående det ekonomiska stödet till adoptivföräldrar

Nr 28 av herr *Hermansson m. fl.* angående den ekonomiska ersättningen vid rehabilitering

Nr 29 av herr *Torwald* om översyn av bestämmelserna om livräntor vid olycksfall i arbete

Nr 30 av fru *Anér* angående individens okränkbarhet

Nr 31 av herr *Börjesson* i Falköping om rätt för barnmorska att vid förlossning använda sugklocka

Nr 32 av herr *Henmark* om statsbidrag till luftrenare för astmasjuka

Nr 33 av herrar *Henmark* och *Hyltander* om bostadstillägg till folkpensionärer

Nr 34 av herr *Hermansson m. fl.* angående vissa arbetsmiljöfrågor vid gruvarbete

Nr 35 av herr *Sjöholm* om ny abortlagstiftning

Nr 36 av herr *Werner* i Malmö om rätt för patient att avstå från livsuppehållande åtgärder

Nr 37 av herr *Werner* i Malmö *m. fl.* om utredning angående dödsbegreppet

Nr 38 av herr *Helén m. fl.* om höjning av anslaget till Bidrag till trossamfund

Nr 39 av herr *Sjöholm* om förslag i kyrka—stat-frågan

Nr 40 av herr *Sjöholm* om förbud mot boxning

Nr 41 av herr *Börjesson* i Falköping om överförande till domstol av beslut om körkortsindragning

Nr 42 av herr *Henmark* angående det s. k. 67-kortet inom SJ

Nr 43 av herr *Hermansson m. fl.* angående postservicen på landsbygden

Nr 44 av herr *Sellgren m. fl.* om ökat transportstöd vid transporter till och från stödområdet

Nr 45 av herrar *Torwald* och *Gernandt* om utredning angående konkurrenssituationen för linje- och chartertrafik med skandinaviskt flyg

Nr 46 av herr *Henmark* angående renhållningen av gångbanor

Nr 47 av herr *Werner* i Malmö *m. fl.* om obligatorisk utbildning av tillsynsmän för djurskydd

Nr 48 av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* om ökad användning av torv som energikälla

Nr 49 av herr *Henmark* om återinförande av affärstidsregleringen

Nr 50 av herr *Hermansson m. fl.* om förstatligande av oljehantering

Nr 51 av herr *Börjesson* i Falköping om representation för handikapprörelsen i länsarbetsnämnderna

Nr 52 av herr *Gustavsson* i Eskilstuna angående handläggningen av ärenden om lån och bidrag inom bostadssektorn

Nr 53 av herr *Hagberg* i Bolänge *m. fl.* angående utbyggnaden av oljeraffinaderierna

Nr 54 av herr *Henmark* angående tillstånds- och kontrollförfarandet vid byggande av egnahem

Nr 55 av herrar *Torwald* och *Hörberg* om åtgärder mot värmeförluster i bostäder och lokaler

§ 25 Herr talmannen meddelade att Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, 2, 7 och 8, berättelserna nr 2—4, skrivelserna nr 9 och 10 samt motionerna nr 1—55 skulle sättas sist på föredragningslistan för nästkommande sammanträde.

§ 26 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framstälts, nämligen

den 7 januari av

Nr 1 Herr *Stjernström* (c) till herr kommunikationsministern angående samordningen av SJ:s och postverkets kommunikationsförbindelser efter inlandsbanan:

Anser statsrådet att det står i överensstämmelse med samhällets trafikpolitiska och regionalpolitiska målsättningar att säga upp sam-
åkningsavtalet utefter inlandsbanan med postverket?

den 10 januari av

Nr 2 Herr *Westberg* i Ljusdal (fp) till herr socialministern om bestämmelser rörande behörighetsvillkor för tjänst som ålderdomshemsföreståndare:

Vill statsrådet medverka till att bestämmelser utfärdas om behörighetsvillkor för sökande till tjänst som ålderdomshemsföreståndare?

Nr 3 Herr *Fågelsbo* (c) till herr utbildningsministern om åtgärder mot återutsändning av TV-program som anmälts till radionämnden:

Vilka åtgärder kommer statsrådet att vidtaga för att inte en upprepning skall ske av att TV sänder i repris ett program som anmälts till radionämnden innan densamma behandlat anmälan?

Nr 4 Herr *Strindberg* (m) till herr finansministern om skattelättnad vid byte av värmepanna i villafastighet i vissa fall:

Är statsrådet beredd att mot bakgrund av önskvärdheten att minska förbrukningen av eldningsolja framlägga förslag om att villaägare, som ändrar eller byter värmepanna mot panna som även medger uppvärmning med ved, torv eller liknande, berättigas till extra avdrag för uppkommen kostnad?

Nr 5 Herr *Ångström* (fp) till herr kommunikationsministern angående samordningen av SJ:s och postverkets kommunikationsförbindelser efter inlandsbanan:

Har statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder för att åstadkomma samordning mellan SJ:s och postverkets tåg- och bussförbindelser efter inlandsbanan norr om Östersund både vad gäller tider och biljettpriser?

Nr 6 Herr *Wijkman* (m) till herr handelsministern angående åtgärder för att spara bränsle:

Vilka skäl är det som gör att en sänkning av temperaturen på varmvattnet resp. en minskad luftventilation i lägenheterna icke valts som alternativ för att spara bränsle framför en total avstängning av varmvattnet?

Nr 7 Fru *Ryding* (vpk) till herr kommunikationsministern om utsträckt giltighetstid för 67-kort:

Anser statsrådet det vara lämpligt att ändra bestämmelserna för 67-kort så, att antalet medgivna resor på detta kort inte endast gäller under ett kalenderår?

Nr 8 Herr *Josefson* (c) till herr kommunikationsministern om ökad turtäthet på järnvägslinjer:

Är statsrådet, mot bakgrund av den rådande oljesituationen, beredd medverka till att öka turtätheten på järnvägslinjer och att nedlagda stationer vid järnvägslinjer där persontrafiken finns kvar, återupptas som hållplatser?

Nr 9 Herr *Sellgren* (fp) till herr kommunikationsministern om vidgat utnyttjande av tågcharter:

Är statsrådet beredd att på grundval av erfarenheterna från försöken med veckoslutstrafik genom tågcharter på sträckan Sundsvall-Stockholm föregående år förorda ett mer omfattande utnyttjande av tågcharter?

den 11 januari av

Nr 10 Herr *Gustavsson* i Alvesta (c) till herr jordbruksministern angående energikrisens verkningar på livsmedelsförsörjningen:

Vill statsrådet redovisa energikrisens verkningar på landets livsmedelsförsörjning samt vilken livsmedelsberedskap vi har?

Nr 11 Herr *Strindberg* (m) till herr jordbruksministern om vidgad dispens från kommunernas sophämtningsskyldighet på landsbygden:

Är statsrådet beredd att medverka till ökade dispensmöjligheter för kommunernas sophämtning på landsbygden för att därigenom undvika de ofta mycket drivmedelskrävande körningarna med sophämtningsbilar i kommunernas ytterområden?

Nr 12 Herr *Ringaby* (m) till herr socialministern angående tandteknikernas likviditetsproblem:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att komma till rätta med de växande likviditetsproblem som drabbat tandteknikerna som en följd av tandvårdsförsäkringen?

Nr 3

Fredagen den
11 januari 1974

Nr 3

Fredagen den
11 januari 1974

Nr 13 Herr *Lövenborg* (vpk) till herr justitieministern angående rätten för den som ådömts frihetsstraff att mottaga besök av anhörig:

Vill statsrådet uttala sig om vilken praxis som bör följas när det gäller rätt för person som ådömts frihetsstraff att mottaga besök av maka/make, eventuellt även annan familjeanhörig?

Nr 14 Herr *Helén* (fp) till herr kommunikationsministern om sänkning av SJ:s biljettpriser:

Är statsrådet beredd att ta initiativ till en kraftig sänkning av SJ:s biljettpriser i syfte att stimulera kollektivt resande under den tid bensinransoneringen varar?

§ 27 Kammaren åtskildes kl. 15.23.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert